ქართული მრავალხმიანი სიმღერა როგორც ისტორიული წყარო

იოსებ ჟორდანია

მელბურნის უნივერსიტეტი, ავსტრალია

თამაზ გამყრელიძის ხსოვნისადმი მიძღვნილი საქართველოს
მეცნიერებათა აკადემიის კონფერენციის მოხსენება

შესავალი

ჩემი დღევანდელი მოხსენება ორი ნაწილისგან შედგება:

(1) რამდენად შეიძლება ვენდოთ მუსიკალურ მონაცემებს როგორც ეთნოგენეტურ მახასიათებელს, ანუ რამდენად მყარი შეიძლება იყოს მუსიკალური მონაცემები;
(2) რა შეუძლია გვითხრას დღევანდელი ევროპის მრავალხმიანმა კერებმა ინდოევროპული ენების მატარებებლი ხალხების ევროპაში შემოსვლის შესახებ.

1. რამდენად მყარია მუსიკალური მონაცემები?

ნებismieri ერის musikaluri kultura aris mravalSriani da mravalelementiani fenomeni. am elementebidan zogierTi uaRresad მერყევია, xolo zogierTi ki piriqiT, saocrad სტაბილური. meryevi elementebi advilad SeiZleba daikargon an isev gamoCndnen, ისინი ასევე SeiZleba gadavidnen sxva kulტურაში (ჟორდანია, 2016).

amave dros, მუსიკალური კულტურის ზოგიერთი ელემენტი საოცარ სიმყარეს იჩენს. ეს მყარი ელემენტები SeiZleba ucvleli darCნენ maSinac ki, roca istoriuli da socialuri procesebis gamo **ikargeba xalxis ena, ეთნიკური თვითშეგნება, religia da kulturis didi nawili**. ასეთი მყარი ელემენტია უპირველეს ყოვლისა მრავალმხიანობა.

გთავაზობთ განვიხილოთ სამი კონკრეტული შემთხვევა. davaკვირდეთ, Tu romeli elementebi iCenen yvelaze did stabilurobas კულტურული სესხების შემთხვევებში.

(1) მსმენელებს kargad ეxsoმებათ qarTuli qalaquri simReris ცნობილი ნიმუში: `patara gogo damekarga~. am simReris melodiis kulturuli saTaveebi mezobel მონოდიურ kulturebSi უნდა veZioT. CvenTvis mTavaria is faqti, rom es ar aris qarTuli xalxuri (sofluri) simReris kanonzomierebidan amozrdili melodia.

aq aSkaraa gadidebuli sekundis xazgasmuli xmovaneba, rasac ver vnaxavT qarTul soflur simRerebSi, სამაგიეროდ, გადიდებული სეკუნდა ფართოდაა გავრცელებული მეზობელ მონოდიურ კულტურებში. erTi ram SeiZleba naTlad iTqvas: saidanac ar unda Semosuliyo es simRera, misi Tavdapirveli saxe monodiuri (ერთხმიანი) iqneboda.

axla ყურადღებით davakvirdeT Tu ra daemarTa am melodias qarTul garemoSi. melodiuri xazi SemorCa, magram erTxmiani melodia gaxda mravalxmiani, ufro zustad – samxmiani. garda mravalxmianobis faqtisa, TviT mravalxmianobis tipic ZirZveli qarTulia: esaa burdonuli tipis mravalxmianoba, romelSic mTavari melodia Sua xmaSia, da sadac maRali xma terciiT zeviT mihyveba melodias. ბurdonული ბანი, iseve rogorc qarTul soflur mravalxmian simRerebSi, aqac imRereba momReralTa jgufis mier.

axla კი davakvirdeT, ra moxda am SemTxvevaSi: kulturaSi Semovida da popularuli gaxda melodia sxva kulturidan. aSkaraa, rom Semosul simReraSi melodiis kilo da gadidebuli sekundebi ki ar iyo Sesacvleli, aramed simReris ერთხმიანი faqtura, amitomac moxda melodiis `gamravalxmianeba~, `gaqarTuleba~, anu misi „kulturuli Targmna“. swored მრავალხმიანობა, კერძოდ სამხმიანობა, aRmoCnda qarTuli kulturisaTvis yvelaze ufro stabiluri elementi.

SegviZlia დავასკვნაT, rom ის, Tu **ras mRerian** (konkretuli simReris melodia) aRmoCnda mobiluri, radgan igi sxva kulturidan advilad Semovida da dainerga qarTul sinamdvileSi, xolo ის თუ **rogor mRerian** მას (sam xmaSi, sadac mTavari melodia moTavsebulia Sua xmaSi, burdonული ბანis fonze) aRmoCnda stabiluri elementi.

swored ase, sam xmaSi, mravalxmianad mRerian qarTvelebi ara marto somxur da azerbaijanul, aramed იტალიურ, rusul, ukrainul, frangul, inglisur, boSur melodiebs. esaa swored qarTuli musikis `suli~. da es „mravalxmiani suli“ mxolod maSin daikargeba, როცა qarTvelebi jgufurad daiwyeben erT xmaSi (უნისონში) simReras.

(2) 1980-iani wlebis dasawyisSi qarTveli eqimi sabWoTa kavSirma centralur afrikaSi samuSaod gagzavna. eqimi, rogorc aRmoCnda mSvenier musikalur talantsac flobda, hoda, Tavisi muSaobis periodSi man Tavis afrikel megobrebs ramdenime qarTuli qalaquri simRera aswavla. mas Semdeg, rac eqimi saqarTveloSi dabrunda, qarTulma televiziam mis Sesaxeb filmi gaakeTa da aCvena.

filmis erT scenaSi gadaRebuliა sami afrikeli qali, romlebic erTad, sam xmaSi mRerიან popularul qarTul simReras `JuJuna wvima movida~. 80-იან წლებში msoflios sxvadasxva regionis mraვalxmianobis sakiTxebSi ჯერ ise kargad ar viyavi garkveuli, magram maxsovs, rom Cemi yuradReba miiqcia banma. afrikelebis simReraSi ჟუჟუნა წვიმას **bani iyo Secvlili**.

wina magaliTisagan gansxvavebiT, sadac saqme gvqonda erTxmiani da mravalxmiani kulturebis urTierTobasTan, aq Cven saqme gvaqvs oriვე mravalxmiani – qarTuli da afrikuli – kulturis urTierTobasTan. Sesabamisad, mosalodnelia, rom cvlilebebi ufro faqizi SeiZleba iyos.

es marTlac asea. qarTul simReraSi, rogorc es xSirad xdeba qalaqur stilSi, ori zeda xma moZraobs paralelurad, xolo bani mihyveba tonikis, subdominantisa da dominantis harmoniul funqciebs. afrikis mravalxmian kulturaTa umetesobaSi კი, მათი tonuri enebis gamo, xmebi moZraoben paralelurad, ase, rom am simReraSi qarTuli da afrikuli maRali xmebi ar modiodnen „კულტურულ konfliqtSi“ (isini isedac paralelurad moZraoben). rac Seexeba bans, aq ki აშკარა kulturuli gansxvavebebi aris: qarTuli qalaquri simReris bani misdevs harmoniul funqciebs, xolo afrikuli bani ki paralelurad dahyveba zeda xmebs.

swored ase iyo Secvlili `JuJuna wvimas~ banic – is paralelurad dahyveboda maRal xmebs.

me ar Sevswrebivar da ar vici, Tu rogor aswavlida qarTveli eqimi Tavis afrikel megobrebs ამ სიმღერას, magram darwmunebuli var, rom melodiasTan paralelurad moZravi bani maTTvis qarTvel eqims ar uswavlebia. es aSkarad TviT momRerlebis mier Semotanili siaxle iyo. შესაძლოა, rom qarTveli eqimi cdilobda kidec banis partiis `gasworebas~, magram, rogorc Cans, ლოკალური afrikuli mravalxmianobis tradiciebis simyarem mainc gadasZala.

am SemTxvevaSic, Tu mivaqcevT yuradRebas, Tu „ras“ da „rogor“ mRerიან afrikeli qalebi, am kiTxvebze gacemuli pasuxebi sul sxvadasxva informacias mogvawvdian. pirvel, kiTxvaze, Tu „ras“ mRerodnen afrikeli qalebi, pasuxi advilia: isini mRerodnen Soreuli kulturidan (saqarTvelodan) srulebiT SemTxveviT Camotanil simReras. pasuxi meore SekiTxvaze, Tu „rogor“ mRerodnen afrikelebi am ucxo qveynis simReras, gvaZlevs informacias უკვე imaze, Tu ra myari Sinagani kanonzomierebebi aqvs afrikul mravalxmian tradicias: esaa xmebis paraleluri moZraoba xmebs Soris terciebisa da kvartebis intervalebiT. A

(3) mesame magaliTi ერთხმიანი arabul samyarosa da მრავალხმიან polinezias Soris musikalur urTierTobazea. 1980-ian wlebSi polineziuri mravalxmianobiთ დაინტერესების gamo davukavSirdi legendarul norvegiel mecniers da mogzaurs tur heirdals. mis mier moweril pasuxSi metad saintereso SemTxveva iyo aRwerili: mas Cauweria aRdgomis kunZulze სამxmiani simRerebi, romlebic Zalian gaნsxvavdeboda im simRerebisagan, rasac, saerTod, polineziis kunZulebze mRerian.

ai, TviT heirdalis sityvebi: `aRdgomis kunZulze Cemi wlevandeli mogzaurobis dros me SevZeli Camewera ramdenime simRera, Sesrulebuli samxmian harmoniaSi. zogi am simReraTagani advilad SeiZleboda mogCveneboda melodiebad arabuli samyarodan. es melodiebi sruliad gansxvavdeba im simRerebisagan, rasac saerTod mRerian polineziaSi~ (1986 wlis 19 agvistos პირადი werilidan).

ესე იგი, polineziaSi arabul monodiur melodias daaxloebiT igive ram daemarTa, rac saqarTveloSi simReris `patara gogo damekarga~ melodias – is gaxda სამxmiani, anu gaxda mravalxmiani ise, rom თვით melodiis maxasiaTeblebi ar daukargavs.

rogorc Cans, aqac zustad iseTive procesi ganxorcielda: pasuxi SekiTxvaze, Tu ras mRerian aRdgomis kunZulelebi, gvagebinebs, rom arabul samyarosa da Soreul aRdgomis kunZuls Soris yofila istoriuli, kulturuli, an savaWro kavSirebi (rac heirdals gansakuTrebiT ainteresebda). pasuxi meore SekiTxvaze, Tu rogor mRerian polinezielebi am arabul melodias, gvagebinebs im umniSvnelovanesi Sinagani kanonzomierebebis Sesaxeb, rac polineziur musikas gaaCnia: mraval xmaSi simRera.

xdeboda migraciebi, xdeboda axali tomebis Semosvla da mosaxleobis nawilobrivi fizikuri asimilacia, xdeboda enobrivi, religiuri da kulturuli cvlilebebi, magram mravalxmianoba, rogorc musikaluri tradiciis safuZveli da eris yvelaze Zlieri maxasiaTebeli, mainc met-naklebad ucvlelad rCeboda (მანამდე, სანამ ძირძველი აბორიგენი მისახლეობა ეთნიკურად არ იყო შეცვლილი).

Sesabamisad, erTi mxriv, musikalur kulturaSi, marTlac, advilad SeiZleba moxdes axali melodiebis Semosvla da gavrceleba. aseTi ram xSirad mohyveba xolme kulturul da savaWro kontaqtebs. amave dros, erovnuli kulturis centraluri elementi – **mravalxmianoba, saocari stabilurobiT gamoirCeva.**

SegviZlia davaskvnaT, rom Tu daveyrdnobiT musikaluri kulturis yvelaze ufro stabilur elementebs, კონკრეტულად, მრავალხმიანობას, namdvilad gveqneba istoriul procesebSi Rrmad Caxedvis saSualeba.

მრავალხმიანობის შედარებითი შესწავლის აუცილებლობა

miuxedavad imisa, rom Cemi pirveladi kvlevis sfero qarTuli (da kavkasiuri) mravalxmianoba iyo, rogorc ki daviwye mravalxmianobis genezisis sakiTxis kvleva, maSinve naTeli gaxda, rom am sakiTxis gadasaWrelad mxolod qarTuli da kavkasiuri mravalxmianobis codna ar iyo sakmarisi. saWiro iyo mravalxmianobis gavrcelebis msoflio suraTis Seswavla da mravalxmianobis sxvadasxva formებს Soris SesaZlo istoriuli kavSirebis dadgena.

კერძოდ, რაზე შეიძლება მეტყველებდეს მრავალხმიანი ტრადიციების სიახლოვე?

უპირველეს ყოვლისა, ამ სიახლოვეს სხვადასხვა ფორმა შეიძლება ჰქონდეს. neba momeciT, problemaSi gasarkvevad ისევ konkretuli magaliTi moviyvano.

zogierT qarTvel mეცნიერს SeiZleba dResac axsovdes is `kulturuli Soki~, romelic qarTulma sazogadoebam ganicada, roca 1980-iani wlebis meore naxevarSi moskovis centralurma televiziam programa `radugas~ erT-erT siuJetSi korsikuli mravalxmianobis tradicia warmoadgina.

gaognebuli qarTveli msmenelebi megobrebs da naTesavebs urekavdnen da urCevdnen, saswrafod CaerTod televizori, rom moesminaT mrავalxmianoba, romelic qarTuli ar iyo, Tumca gasaocrad hgavda qarTuls. მართლაც, Tu korsikuli mravalxmianoba ar gaqvs mosmenili da, samagierod, kargad icnob qarTul mravalxmianobas, korsikuli simRera saocrad qarTulad JRers.

maxsovs, es satelevizio gadacema damexmara kidec, rom kolegebs Cemi kvlevisaTvis ufro seriozuli TvaliT SeexedaT. am gadacemamde oriode wliT adre qarTuli mravalxmianobis Seswavla daviwye sxva mravalxmiani tradiciebis konteqstSi, riTac bevri ქართველი kolegis guliswyroma davimsaxure, რადგან iTvleboda, rom qarTuli mravalxmianoba unikaluri iyo, და rom seriozuli paralelebis Zieba yovelgvar safuZvels iyo moklebuli.

hoda, swored am gadacemis mere, maxsovs, Semxvda musikis istoriis kaTedris gamge, პროფესორი gulbaT toraZe, da gulaxdilad miTxra – `marTali giTxra, ar megona, rom SeiZleboda qarTuli mravalxmianobis romelime sxva mravalxmianobasTan Sedareba, magram axla, rac es saocari korsikelebi movismine, gamiCnda azri, rom Sen SeiZleba swori xar da, SeiZleba, marTlac arseboben qarTulTan monaTesave mravalxmiani tradiciebi...”

უკვე ავსტრალიაში წასვლის მერე, 2008 wels korsikaze yofnis dros velaparake SesaniSnav korsikel momRerals filipe roCis da aRmoCnda, rom, Turme, korsikelebs zustad

iseTive `kulturuli Soki~ hqondaT, rogorc qarTvelebs, oRond, korsikaSi es aTi wliT ufro adre momxdara, 70-ian wlebSi, roca maT ansambl `rusTavis~ firfitebi moismines pirvelad.

am istoriiთ Cven mivuaxlovdiT yvelaze ufro principul sakiTxs, Tu ras unda eyrdnobodes mravalxmiani tradiciebis Sedarebis meTodologia,

(1) Cvens smeniT STabeWdilebas, Tu

(2) stiluri elementebis analizis Sedegebs?

ra Tqma unda, smeniTi aRqma Cveni upirvelesi analitikuri `iaraRia~, magram ar unda daviviwyoT, rom smeniT aRqmის შედეგად შეჩნეული სიახლოვე zedapiruli iyos. warmoidgineT, lingvistebi rom enebis naTesaobas adgendnen ara enaSi ბგერების ცვალებადობის კონონზომიერებების დადგენით, aramed enebSi arsebuli saerTo sityvebis mixedviT...

saWiroa gvaxsovdes, rom Tu gvinda erTmaneTs SevadaroT sxvadasxva mravalxmiani tradicia, unda movaxdinoT am tradiciebis Sedareba **strategiulad mniSvnelovani stiluri elementebis mixedviT** da ara mxolod smeniTi STabeWdilebiT.

qarTuli da korsikuli mravalxmianobis siaxlove yvelaze kargad Cans swored smeniTi STabeWdilebiT, romelsac gacilebiT ufro didi emociuri Zala aqvs, vidre dawvrilebiT stilur analizs. meore mxriv, Tu stilur analizs CavatarebT, davrwmundebiT, rom korsikuli mravalxmianoba sxva, qarTulisgan gansxvavebul (ევროპულ) harmoniul funqcionalur safuZvels eyrdnoba.

Cemi kvlevis mixedviT, qarTul mravalxmianobasTan met stilur siaxloves amJRavnebs, magaliTad albanuri mravalxmianoba, Tumca iseTi uSualo xmovani da emociuri siaxlove qarTul mravalxmianobasTan, rogoric korskul mravalxmianobas aqvs, albanurs ar gaaCnia. კორსიკულ მრავალხმიანობას ჩვენ კიდევ შევსვდებით ჩემს მოხსენებაში.

შეიძლება რომ მუსიკა ენაზე უფრო მყარი იყოს?

ენისგან განსხვავებით, რომელიც ხშირად ადსტრატულად ვრცელდება, da fizikur anTropologiasTan ar amჟღავნებს სიახლოვეს, musika yvelaze pirdapir msgavsebas iCens genetikasTan, fizikur anTropologiasTan. ამ საკითხზე ბევრი მისაუბრია აკადემიკოსებთან მალხაზ აბდუშელიშვილთან და ვალერი ალექსეევთან, და სტატიები და პირველი წიგნიც სწორედ ამაზე მქონდა გამოქვეყნებული 80-იან და 90-იან წლებში (1989 წლის წიგნი; 1988 სტატია სოვიეტსკაია ეთნოგრაფიაში).

amisi ისტორიულi magaliTebi საკმაოდ bevria. magaliTad, აფრიკელმა pigmeebma bantus tomebTan kontaqtis mere (daaxloebiT 1000 wlis winaT) srulebiT dakarges sakuTari ena, samagierod SesaniSnavad Semoinaxes Tavisi მდიდარი მრავალხმიანი sasimRero tradicia, რომლითაც ისინი დღესაც გამოირჩევიან. aseve arian aSS-Si afrikidan monebad Cayvanili mosaxleobis nawili, romelTac yvelaze mkafiod aqvT SemorCenili fizikuri maxasiaTeblebi, da aSkara musikaloba (kerZod, ritmisa ra mravalxmianobis Sinagani grZnoba).

ჩვენთვის საინტერესოა, რომ musikis stabilurobis SesaniSnav magaliTebs iZleva kavkasiis regioni. ganvixiloT osebisa da balyarelebis SemTxvevebi.

didi xnis ganmavlobaSi iTvleboda, rom osebi indoevropuli tomebis, alanebis STamomavlebi arian. rogorc alanuri samarxebis fizikurma anTropologiurma gamokvlevebma aCvena, osebSi TiTqmis araferia SemorCenili maTgan, anu alanebs osebis fizikur eTnogenezSi, faqtobrivad, ar miuRiaT aqtiuri monawileoba. enis Secvla აქ adstratulad moxda, fizikuri Serevis gareSe. osebi genetikurad ar gansxvavdebian sxva adgilobrivi kavkasieli xalxebisagan (Алексеев, 1974: 197-200; Абдушелишвили, 1966).

asevea balyarelebis SemTxvevaSic. iTvleboda, rom isini arian Sua saukuneebis Turquli tomebis STamomavlebi, romlebmac am regionSi moitanes Turquli ena da musulmanuri religia. am SemTxvevaSic, arqeologiurma gaTxrebma da anTropologiurma gamokvlevebma daadastura, rom gviani Sua saukuneebis Turqul tomebs ara aqvT genetikuri kavSiri balyarelebTan da maT monaTesave yaraCaelebTan. samagierod,

balyarelebsa da yaraCaelebs aqvT didi genetikuri siaxlove kavkasiur enebze molaparake kavkasiel xalxebTan (Алексеев, 1974:200-203).

აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ორივეე, ოსებს და ბალყარელებს, აქვთ ზოგად კავკასიური მრავალხმიანობა.

orive SemTxvevaSi, rogorc Cans, mosulma dampyroblebma politikuri Zalaufleba xelSi Caigdes, rasac enobrivi da kulturuli cvlilebebi mohyva. ucvleli darCa mxolod ori didi sfero: maTi fizikuri tipi, genetika, rac maT winaprebisagan gadmoecaT, da maTi tradiciuli mravalxmianoba.

მსგავსივე სურათია ბალკანეთის მთეზში. rogorc cnobilia, balkaneTSi sxvadasxva warmoSobis, enisa da kulturis matarebeli xalxi cxovrobs. amave dros, balkaneTSi farTodaa gavrcelebuli msgavsi anTropologiuri tipi, e.w. dinaruli rasa, romlis warmomadgenlebi cxovroben sxvadasxva enოsa da religiis warmomadgenlebSi: CrdiloeT saberZneTSi, albaneTSi, samxreT-dasavleT bulgareTSi, TiTqmis mTels serbiaSi, CernogoriaSi, xorvatiaSi, sloveniasa da makedoniaSi. am regionebis mosaxleobis genetikuri siaxlove metyvelebs imaze, rom am regionebSi Zveli mosaxleobis STamomavlobaa საკმაოდ კარგად Semonaxuli, miuxedavad imisa, rom moxda maTi diferenciacia enebisa da religiebis mixedviT.

CvenTvis yvelaze saintereso isaa, rom zustad am regionebSi (CrdiloeT saberZneTSi, albaneTSi, samxreT-dasavleT bulgareTSi, TiTqmis mTels serbiaSi, CernogoriaSi, xorvatiaSi, sloveniasa da makedoniaSi) vxvdebiT e.w. balkanuri mravalxmianobis arqaul tips (ჟორდანია, 2016). am tips axasiaTebs burdoni da mZafri sekunduri disonansebi. garda amisa, am regionebs aerTianebs isic, rom isini Znelad misasvleli da mTagoriania. TviT aqauri rasobrivi tipis saxeli, `dinaruli~, swored dinaris mTebis saxelidan modis. iseve, rogorc kavkasiis mTebSi gavrcelebuli Zveli kavkasiuri rasobrivi tipis saxeli, `kavkasionuri~, aseve, mTebis dasaxelebidan modis, sadac am tipis mosaxleoba cxovrobs.

anTropologiuri da mravalxmiani monacemebis damTxveva migviTiTebs, rom, rogorc Cans, dinareTis mTebSi dRemde cxovroben Zveli, indoevropelebamdeli mosaxleobis fizikuri STamomavlebi, romlebic mTis izolaciam Semoinaxa da romlebic

dRemde mRerian msgavs mravalxmian simRerebs. Tu imasac gaviTvaliswinebT, rogorc es valeri aleqseevma piradad miTxra, rom kavkasiuri da dinaruli anTropologiuri tipebis erTmaneTisgan garCeva, faqtobrivad SeuZlebelia, maT Soris arsebuli paralelebi mravalxmiani simReris sferoSi kidev ufro Sors mimavali istoriuli kvlevis perspeqtivebs saxaven.

აქვე ისიც უნდა აღვნიშნო, რომ ინდოევროპულ ენებე მოლაპარაკე ხალხის ყველაზე ადრეული წარმომადგენლები, მაგალითად, სომხები და დორიელები, მონოდიური მუსიკის მატარებლები იყვნენ.

როგორც ჩანს, ინდოევროპულლი ენების მატარებლების გამოჩენამდე ევროპა ძირითადად დასახლებული იყო ძველი, ავთოხთონი, მრავალხმიანობის მქონე ხალხებით (ამაზე წერდა ალან ლომაქსიც. Lomax, 1964). ეს თეზისი მართლდება იმით, რომ მედიტერანიის მთიან რეგიონებში (ბალკანეთში, ალპებში, პირინეებში) და ასევე მთელ რიგ კუნძულებზე (კორსიკაზე, სარდინიაზე, სიცილიაზე, დოდეკანესში), დღესაც ცხოვრობენ მრავალხმიანობის მატარებელი ხალხები, თუმცა ძველი დისონანსებზე აგენული მრავალხმიანობა ბოლო საუკუნეების განმავლობაში ზოგან შეიცვალა გვიანდელი ევროპული კონსონანსური მრვალხმიანობით.

დასკვნები

შეგვიძლია გავაკეთოთო რამოდენიმე დასკვნა:

1. მრავალხმიანობას ახასიათებს არაჩვეულებრივი სტაბილურობა, და აქვს შესაძლებლობა მიგვითითოს ერის ისტორიის უძველეს ფენებზე, ხალხებს შორის არსებულ გენეტიკურ ნათესაობაზე.

2. მნიშვნელოვანია, რომ მრავალხმიანობის მონაცემები ამჟღავნებენ აშკარა სიახლოვეს ფიზიკური ანთროპოლოგიის მონაცემებთან.

3. მიგრაციული პროცესების შესწავლა მიგვანიშნებს, რომ მრავალხმიანობის გავრცელება არ ხდება ადსტრატული გზით (რაც ხშირია ენის გავრცელების შემთხვევებში).

4. მრავალხმიანობის კერები, ევროპაში, და მსოფლიოს სხვა რეგიონებშიც, როგორც წესი, ავთოხთონურ პოპულაციებში გვხვდება. ისიც სიმპტომატურია, რომ მრავალხმიანობა დღეისათვის გავრცელებულია მსოფლიოს გეოგრაფიულად ყველაზე უფრო იზოლირებულ რეგიონებში (ტიბეტში, ავღანეთის მთებში, ჩრდილოეთ იაპონიაში, აფრიკის ჯუნგლებში, და ასე შემდეგ. იხილიეთ ჟორდანია, 2016).

5. მრავალხმიანობის მონაცემები მიგვითითებენ, რომ ქართველური ტომები არამარტო კავკასიის, არამედ ევროპის უძველესი ავთოხთონი მოსახლეები არიან, და მათ აქვთ ფიზიკური ნათესაობა მთელ რიგ ჩრდილო კავკასიურ ხალხებთან (მათ შორის სხვა ენობრივი ოჯახების წარმომადგელებთან - ოსებთან და ბალყარელებთაბ). მათ აქვთ უძველესი ნათესაობის კვალი სამხრეთ ევროპის მთიან რეგიონებში, კერძოდ ალპებსა და პირინეებში. საინტერესოა რომ ამ უძველი მოსახლეობის ენები შენარჩუნებულია დღეისათვის მხოლოდ კავკასიისა და პირინეის მთებში; ამ მხრივ, რისმაგ გორდეზიანის შრომები განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევენ.

6. ინდოევროპულ ენებზე მოლაპარაკე ხალხები, ყოველ შემთხვევაში მათი ადრეული წარმომადგენლები, როგორც ჩანს, ერთხმიანი, მონოდიური კულტურების მატარებლები იყვნენ. ინდოევროპული ენების მატარებლების ევროპაში გავრცელების მერე ძველი ავთოხთონი ხალხების ფიზიკური ტიპი, და მათი მრავალხმიანი სიმღერის ტრადიცია შემორჩა უმეტესად ევროპის მთიან რეგიონებში - ალპებსა და პირინეებში, და ასევე მედიტერანიის კუნძულებზე, განსაკუთრებით სარდინიასა და კორსიკაზე;

6. აღმოსავლეთ საქართველოში შეინიშნება მონოდიური ტრადიციის მატარებლების გვიანდელი შენარევის ძალიან საინტერესო კვალი, რომელიც, როგორც ჩანს, უკავშირდება ინდოევროპული ენების მატარებელი მოსახლეობის შემოსვლას ძვ. წ.აღ-ის მესამე-მეორე ათასწლეულებში, რაც კარგად დასტურდება არქეოლოგიურ მასალებში (ამ საკითხზე სპეციალურად ილაპარაკებს ნინო ციციშვილი).

7. კორსიკაზეც, როგორც ჩანს, აღმოსავლეთ საქართველოს მსგავსად. მოხდა ავთოხთონური მრავალხმიანი და ინდოევროპული მონოდიური კულტურების შერწყმა, ოღონდ კორსიკულმა მრავალხმიანმა ტრადიციამ, აღმოსავლეთ ქართული სიმღერებისაგან გასხვავებით, ასევე განიცადა ევროპული პროფესიული მრავალხმიანობის გვიანდელი გავლენა.

და ბოლოს, აშკარაა, რომ მრავალხმიანობას უდავოდ შეუძლია ეთნოგენეტურ საკითხებში მნიშვნელოვანი წვლილის შეტანა. მითუმეტეს, რომ საქართველო დღეისათვის წარმოადგენს ხალხური მრავალხმიანობის კვლევის უმაღლეს საერთაშორისო ავტორიტეტს.

ციტირებული ლიტერატურა

Абдушелисвили, Малхаз. (1964) *Антропология древнего и современного населения Грузии*. თბილისი, მეცნიერება

Алексеев, Валери Павлович. (1974). *Пройсхождение Народов Кавказа: Краниологическое исследование*. Москва: Наука.

Lomax, Alan. (1964). *Folk Song Style and Culture*. American Association for the Advancement of Science.

ჟორდანოა, იოსები. (2016). *მრავალხმიანობის გემეზისი ადამიანის ევოლუციის შექზე.* თბილსი: ლოგოსი.

Жордания, Иосиф. (1988). Народное многоголосие, этногенез и расогенез *Советская Этнография* 1988 # 2:23-33.